

Gemensamt producerade konstruktioner i samtal – En teoretisk diskussion utifrån autentiska exempel

Av Gustav Bockgård

1 Inledning

I denna uppsats studeras syntaktiskt, prosodiskt, semantiskt och/eller pragmatiskt avgränsade, enhetliga konstruktioner som produceras av fler än en talare, det vill säga sådana konstruktioner som uppstår då en talare, såsom i följande exempel, avslutar någon annans påbörjade konstruktion (oftast TKE – som i detta exempel):

(1) [SÅINF1 (14.23.50):4]

01. mja kommer ni ihåg när vi va hos Anna-Stina (2.0) de
02. va mellan jul å nyår nån gång ingen skulle jobbba ju
03. -> (0.8) så vi skulle börja klockan fyra
04. B:-> för att de inte skulle bli så sent
05. A: ja [hh hh hh]

Tills vidare är jag mycket generös med att räkna konstruktioner till denna kategori. Det räcker med att den andra repliken på något sätt projiceras av den första – därmed avses att det första yttrandet till viss del bestämmer det andra yttrandets form och innehåll – samt att den utgör en direkt fortsättning av densamma. I normalfallet existerar en syntaktisk koppling mellan yttrandena.¹ Såväl en sådan koppling som andra kopplingstyper kan i vissa fall rent formellt kräva strykning av vissa konstituenten, men även dessa konstruktioner ämnar jag analysera, och naturligtvis tar jag då även hänsyn till de element som ”stör” kopplingen. En härtill hörande undergrupp utgörs av sådana fall där den andra talaren upprepar en del av det första yttrandet. Kravet är här att han ska tillföra något han inte hade hört då han påbörjade sitt yttrande – såsom i följande exempel:

(2) [VD2:25] VB står för vårdbiträde, P för pensionär. P håller på att kläs på av VB.

01. (10)
02. VB:-> å ett pa byx[er,
03. P:-> [byxe(r)a.
04. VB: äre dom här också,=
05. P: =a: .=
06. VB: =som ligger här¿
07. (3.0)

I detta fall räknar jag alltså rad 2 och 3 som en gemensamt skapad konstruktion eftersom VB:s *byxer* ej är fullbordat då P börjar tala.

Ett yttrande kan dock formellt sett utgöra en fortsättning av en föregående replik utan att projiceras av den. Dessa konstruktioner består i typfallen av vad jag med en egenkonstruerad term vill kalla *samordnade turkonstruktionsenheter*. Följande konstruerade exempel får illustrera denna konstruktionstyp:

¹ Se avsnitt 3.1.1 för exempel på andra kopplingstyper.

(3)

01. A: i går träffa ja Eva
02. B: å ja gick på bio

I detta fall är B:s replik löst påhängd i den bemärkelsen att den troligen inte utgör något som helst försök att slutföra, precisera eller modifiera A:s tankegång; förbindelsen mellan yttrandena är rent formbetingad. Om replikerna däremot hade sett ut på följande sätt, hade konstruktionen blivit ett potentiellt föremål för min analys:

(4)

01. A: i går träffa ja Eva å
02. B: sen gick ni på bio

I detta fall är B:s replik projicerad av A:s emedan A:s avslutande *å* indikerar att ytterligare led är att vänta – och dessa led är även i viss grad bestämda till formen och innehållet, i den bemärkelsen att de inte ”kan” se ut hur som helst.

Att fortsättning projiceras av den första repliken betyder inte att den ursprungliga talaren skulle ha producerat fortsättningen själv om han inte hade blivit avbruten; det innebär inte ens att han överhuvudtaget hade fortsatt att tala. Produktionen av en ifyllande replik *behöver* heller inte vara ett försök att producera det som den ursprungliga talaren skulle ha sagt om han hade fortsatt sitt yttrande (jfr Lerner (1989b not 2)). Fortsättningen ska bara vara möjliggjord (i form av en direkt fortsättning) av den första repliken

Uppsatsen främsta syfte är att ge en teoretisk bakgrund till denna konstruktionstyp, detta utifrån en svensk och en amerikansk forskares teorier rörande ungefär samma fenomen som jag studerar. Jonas Löfström använder Talsyntax analysmodell – hans avhandling representerar således det traditionella svenska sättet att beskriva samtalsspråk, medan Gene Lerner är en forskare inom CA-traditionen.

Uppsatsen är disponerad så att jag diskuterar var och en av de båda forskarna med hjälp av autentiska exempel för att därigenom undersöka vilka företeelser som är värda att studera närmare. Löfström behandlas i avsnitt 2 och Lerner i avsnitt 3.

Mitt syfte är inte på något sätt att utförligt referera eller recensera de berörda forskarnas arbeten, utan jag använder mig av dem endast som en plattform för vidare forskning.

1.1 Material

Materialet består av videoinspelade samtal insamlade inom projektet ”Samtal, åldrande och identitet”.²

De samtal som innehåller beteckningarna P (=pensionär) och VB (=vårdbiträde) utgörs av tre hemtjänstbesök (med olika personer inblandade), medan de som innehåller beteckningarna A-D utgörs av tre vardagliga samtal i hemmiljö mellan äldre kvinnor.

Transkriptionerna är utförda enligt det system som finns beskrivet i bland annat Ochs, Schegloff & Thompson (1996) – om än i vissa fall i en något mindre detaljerad variant – med de skillnaderna att nya turer hos mig inleds med liten bokstav samt att endast vokalen är

² Projektet bedrivs vid Avdelningen för forskning och utbildning i modern svenska vid Uppsala universitet. Projektet har finansierats av Rådet för Arbetslivsforskning och Socialvetenskapliga Forskningsrådet.

understruken i betonade stavelser. Ett starkt emfatiskt betonat ord markerar jag dock genom att understryka hela ordet. Samtalen är anonymiserade.

2 Lofström

I sin avhandling studerar Jonas Lofström (1988) makrosyntagmer som sträcker sig över flera repliker. Hans övergripande hypotes – vilken han även anser sig verifiera – är att talspråk är mer regelbundet än det allmänt anses (ansågs) vara och än det kan förefalla vara vid en första anblick av en transkription. Talspråkets syntax anser han dessutom i hög grad överensstämma med skriftspråkets: ”mitt syfte är att visa att samtalets syntax i betydligt större utsträckning än man föreställer sig är regelbunden och dessutom till stor del överensstämmer med skriftspråkets” (s. 8).

En orsak till att just syntaxen är föremål för författarens intresse är att han anser den vara en mycket viktig strukturerande faktor i ett samtal. Lofström menar att talare generellt verkar vilja avsluta både egna och andras ofullbordade syntaktiska konstruktioner – även i de fall då de mellanliggande replikerna är många eller omfattande. De syntaktiska reglerna ses som en överordnad princip som styr yttrandenas form.³ Min egen åsikt är att det finns goda skäl att ha det omvända synsättet – att syntaxen styrs av yttrandenas funktion; att den är ett medel med vars hjälp man – i samspel med sina övriga interaktionella resurser – utför sociala handlingar. Det viktiga torde vara att yttranden fullbordas innehållsligt (med avseende på den interaktionella situationen) och inte primärt syntaktiskt. Faktum är ju att exempelvis meningsfragment ofta är tillräckliga för att fylla en talares interaktionella ”syften” (se t.ex. Schegloff 1996). Lofströms resonemang talar dessutom emot annan samtalsgrammatisk forskning (se Cumming & Ono 1997), vilken visar att de syntaktiska reglerna skapas under pågående samtal och att samtalsdeltagare har hög tolerans mot ”ogrammatiska” konstruktioner.

Lofströms utgångspunkt är alltså att talspråkets grammatik inte är en dålig variant av skriftspråkets och ej heller att den språkliga performansen är en ofullkomlig variant av talarens kompetens, vilket är en central utgångspunkt för formell grammatik av Chomskianskt snitt. Lofström har en ambition att, jämfört med den traditionella uppfattningen, uppvärdera talet, vilket här betyder att den har hög (skriftspråks)syntaktisk regelbundenhet; talets syntax strävar mot skriftens – och når nästan ända fram.

Ett problem som Lofström själv påtalar är att han trots allt undersöker talspråk utifrån en skriftspråksnorm och med skriftspråkstermer – Talsyntax talar ju bland annat om rätt- och felkonstruerade makrosyntagmer. Lofström skriver (s. 157):

Den norm som ”rätt” och ”fel” här skall relateras till är naturligtvis snarast skriftspråksnormen. När motsvarande konstruktioner i talspråket kan påvisas ha en fundamental roll som kan beskrivas med regler, finns det ingen anledning att betrakta dem som felkonstruktioner. Att finna underlag för denna typ av omvärdering har jag i själva verket satt upp som min huvuduppgift i denna undersökning.

³ Rörande hela detta resonemang anser jag mig dock tvungen att kasta in en brasklapp. Lofström antyder på åtminstone ett ställe i texten (s. 14) att syntaxen inte styr konversationen utan tvärtom bara speglar kommunikationens villkor. I avhandlingen i stort anser jag honom dock äga det motsatta synsättet. Han anser sig till och med visa att syntaktiska konstruktioner fullbordas även i vissa fall då förledet är såväl semantiskt som funktionellt och kommunikativt ”tillräckligt” men syntaktiskt ofullbordat (se s. 124) – om så är fallet är det naturligtvis i högsta grad intressant.

Han framhåller även tydligt att begreppen inte säger någonting om hur talarna uppfattar, planerar och producerar sina yttranden.

Löfström påpekar även andra sätt på vilka skriftspråksgrammatiken, och därmed hans undersökning, krockar med talspråksgrammatiken. Han nämner orden *så det* (s. 96) som i tal ofta är replikavslutande, medan yttranden med denna avslutning i hans material (som en konsekvens av hans rent syntaktiska utgångspunkt) kategoriseras som ”felkonstruerade makrosyntagmer med ansats”. En annan intressant konstruktion, som Löfström i detta avseende inte uppmärksammar, är yttranden som avslutas med *eller*; ett exempel återfinns på sidan 117: *lexikon var det väl eller* – denna konstruktion anses vara en ”felkonstruerad mening”. Anna Lindström visar i sin doktorsavhandling (1999 kapitel 3) att konstruktioner av denna typ både uttalas och tolkas som en sammanhållen och avslutad enhet.

Man måste tillägga att det naturligtvis inte är endast syntaxen som i Löfströms ögon strukturerar repliker. Han framhåller att också prosodi, semantik och pragmatik spelar viktiga roller samt att dessa företeelser (inklusive syntax) kan krocka med varandra. Löfström bortser medvetet från detta i sin analys och väljer att alltid utgå från syntaxen (se avsnitt 2.1 nedan). Sitt bortseende från prosodin motiverar han bland annat med att den är så svåranalyserad (s. 23).

2.1 Löfströms metod

2.1.1 Talsyntax

Den stora regelbundenhet i samtal som omnämndes ovan menar Löfström att man når genom att sammanföra element från olika repliker till nya makrosyntagmer. Han finner då att de ”ofullständiga fragmentariska och felkonstruerade syntagmerna” (s. 8) som ser oregelbundna ut på replikplanet, är mer regelbundna på en högre nivå.

Vid sin analys använder Löfström Talsyntax manual (såsom den föreligger i Teleman 1974) trots att den egentligen är utformad för andra syften än Löfströms. Som bekant är Talsyntax huvudsyfte att beskriva *en* talares förmåga att planera sitt tal, vilket medför att man normalt inte lägger ihop repliker från två talare och ej heller från *en* talare om den första repliken är en avslutad syntaktisk enhet. Att trots detta begagna manualen motiverar Löfström främst med att det möjliggör jämförelser med andra talspråksundersökningar (s. 50), men även med att det ger andra praktiska fördelar.

Såsom nämndes ovan lägger Löfström i sin undersökning ihop element från flera repliker då han urskiljer makrosyntagmer – eller närmare bestämt jämför han dessa resultat med resultaten som fås om man analyserar varje replik ingående i en flerrepliksmakrosyntagm för sig. Sin metod benämner Löfström *syntaktisk maximering* och den går alltså ut på att ”de repliker eller syntagmer som kan visas stå i en syntaktisk relation till varandra skall föras samman till en syntagm” (s. 17). Han sätter ihop såväl repliker som produceras av en och samma talare som av två olika.⁴ De maximerade enheterna antas vara ”kommunikativt mer relevanta” (s. 40) än replikerna och därför mer lämpade för syntaktisk analys.⁵ Ett annat

⁴ I Löfströms material förekommer det inte fler än två talare i varje samtal.

⁵ S. 150: ”Jag finner det tydligt att de maximerade enheterna bättre än (makrosyntagmer i) de tekniska replikerna motsvarar vad en oförvillad språkbrukare uppfattar av en sådan bandinspelning eller av ett samtal där han eller hon själv deltar.”

S. 154: ”Sedan vi nu sett i vilket sammanhang de ’avvikande’ syntaktiska konstruktionerna får sin förklaring och genom hänvisning till maximeringsprincipen avdramatiserats”

argument är att de medför bättre jämförelser med skriften (s. 29) – vilket dock torde medföra att ett av Lofströms huvudresultat (att samtalsspråkets syntax är mycket lik skriftspråkets) baserar sig på ett cirkelresonemang.

Viktigt att poängtera är att Lofström sammanför alla repliker som gemensamt kan bilda makrosyntagmer, således även i sådana fall då det föreligger mellanliggande yttranden. Härvidlag finner jag emellertid Lofströms teoretiska utgångspunkt något oklar, eftersom han säger dels att: ”Det framstår som ändamålsenligt att se en talares inlägg med bortseende ifrån de mellankommande repliker som tillfälligt avbryter eller som stödjer framställningen” (s. 7), dels att: ”[jag antar] att allt som sägs i ett replikskifte är aktuellt och relevant för de två talarna och kan utnyttjas kommunikativt, semantiskt och syntaktiskt.” (s. 16).⁶ När han diskuterar fenomenet diskontinuitet – med vilket menas att den syntaktiska enheten (utan strykningar) innehåller därtill ej hörande, insprängda element – genomför han i princip endast en kartläggning av vilka olika mellanliggande strängar som kan förekomma, men han undersöker inte om olika typer av strängar ger upphov till olika syntaktiska konstruktioner eller om de påverkar förekomsten av fullbordande repliker som sådan.

2.1.2 Deltagarperspektiv och tolkningsföreträde

Ett problem som Lofström uppehåller sig mycket vid är svårigheten att entydigt veta hur man bör sammankoppla de olika replikernas strängar. I tämligen många fall kan ett efterled kopplas ihop med flera olika förled. Han ”löser” problemet på följande sätt (s. 99):

Vad man som samtalsanalytiker då kan göra är givetvis att redovisa de olika möjliga tolkningarna. Detta ger enligt min mening en rättvisande bild av samtalstexten och de relationer som råder mellan de tekniska replikerna.

Och vidare (s. 16):

Ytterligare ett argument för att alternativa tolkningar av samtalstexten är motiverade är det faktum, att ett redan fällt yttrande genom en följande replik kan ges en annan innebörd eller komma att ses i ett nytt ljus. Det är en teknik som talare kan gripa till i en diskussion.

Han anlägger däremot inget deltagarperspektiv, utan säger att huruvida kopplingarna är avsedda eller uppfattade som kopplingar eller ej är irrelevant för analysen (s. 32).

Ett i mina ögon rimligare betraktelsesätt är att varje yttrande normalt har *en* (slutgiltig) innebörd/funktion (i den aktuella diskursen), nämligen den de inblandade talarna, genom den påföljande interaktionen, enas om. En annan sak är att Lofström har rätt i att man bör upprätta flera olika kopplingar i de (något färre) fall då flera efterled ”passar ihop” med ett förled – även i dessa fall pågår dock ett förhandlande om konstruktionernas rätta utseende och man kan nog säga att man utifrån ett deltagarperspektiv normalt bör betrakta den sista versionen såsom den variant som deltagarna gemensamt kommer fram till. Detta hindrar naturligtvis inte att de ”icke godkända” kopplingar som föregår den slutgiltiga är intressanta att studera, inte minst i syntaktiskt avseende.

Vad detta ovan föreslagna deltagarperspektiv skulle innebära för Lofströms materials del har jag i många fall svårt att uttala mig om, eftersom de exempel han återger ofta är så korta att man har svårt att få ett grepp om den omgivande kontexten. I stället väljer jag att kortfattat visa hur ett exempel hämtat från mitt material kan analyseras utifrån ett deltagarperspektiv.

⁶ En annan bra illustration till Lofströms i mina ögon ambivalenta hållning är att han till skillnad från traditionell Talsyntaxanalys tar hänsyn till avbrutna meningar under samtidigt tal ”i den mån de kan ges en syntaktisk analys” (s. 46).

Jag vill härigenom också påvisa en form av tvetydighet som även ett deltagarperspektiv kan få till följd. Denna svårighet att entydigt sammankoppla yttranden är en fråga jag kommer att arbeta vidare med framöver. Jag förmodar däremot intuitivt att deltagarperspektivet i många andra fall kan ge vägledning då man ska bestämma vilka yttranden som bör sammankopplas. Jag vill, för det tredje, med utgångspunkt i nedanstående exempel diskutera ett förhållande som jag menar att Lofström inte i tillräckligt hög grad har beaktat, nämligen den ursprungliga talarens tolknings- och formuleringsföreträde till gemensamt producerade konstruktioner.

(5) [IIIB1:1:37] Deltagarna diskuterar gråhårighet, ett fenomen som de båda är ganska negativa till om det inträffar i för unga år

01. P: [eh mi min min eh (1.0) all'så
 02. Karins man.
 03. (0.2)
 04. VB: a.
 05. (.)
 06. P: m:,
 07. VB: .hh[hh
 08. P:-> [h min (0.2) (e:j),
 09. (0.6)
 10. P: va hete de nu rå?
 11. (.)
 12. VB:-> måg. ((glatt))
 13. VB: hh [hehehehe .hh
 14. P: [må:g.
 15. P: jo: ((eftertryckligt)) (0.2) ha: han (.)
 16. han va grå (.) eh ja tro inte han va mer
 17. än lite över tjuge [°år,
 18. VB: [°Ne:.
 19. (2.0)

Deltagarperspektivets kärna är att inte göra några tolkningar av yttranden som rimmar illa med samtalsdeltagarnas agerande – och därigenom indirekt deras egna tolkningar (Heritage 1984:260) –, utan tvärtom försöka komma nära deltagarnas egna perspektiv. Detta når man lättast genom att undersöka vilken faktisk funktion ett yttrande får i det aktuella samtalet. Däremot kan man naturligtvis inte komma åt hur någon mentalt tolkar ett yttrande.

I agerandet kan det förvisso förekomma en viss grad av ”spel”. Man kan låtsas att man förstår även när så egentligen inte är fallet och man kan ge sken av att tolka något på ett annat sätt en man egentligen gör.⁷ Det är dock det faktiska agerandet som har relevans i samtalet. Som exempel på vad detta perspektiv innebär kan man se på VB:s yttrande *måg* (rad 12) som med tanke på formen förvisso förefaller vara avsett att komplettera P:s yttrande i rad 8 – ett ensamstående substantiv som passar ihop med en syntaktiskt oavslutad tidigare tur. Men intentionen är som sagt i det närmaste omöjlig att komma åt och det är därför rimligare att studera den effekt som yttrandet faktiskt får – P behandlar det som ett korrekt förslag till det ord som hon inte kunde finna, vilket hon visar genom att i rad 14 ge sitt godkännande därtill i form av ett upprepande av det sagda. Turfullbordande tillägg från en annan person brukar följas upp av en kommentar från den första talaren där han ger sitt godkännande eller underkännande till den föreslagna avslutningen av turen:

⁷ Man kan exempelvis vilja skydda någons sociala ansikte eller slippa ”ta en diskussion”.

Preemptive completion makes relevant a next action for prior speaker in next turn. This action is the acceptance or rejection of the preemptive completion as a proper continuation of the preempted turn constructional unit. (Lerner 1989a:173)

Vanligast är att man ger sitt godkännande i form av en positiv partikel (*ja, jo, mm* o.s.v.). Ett alternativ till att ge ett explicit godkännande till föregående talares avslutning av den (från början) egna konstruktionen är emellertid att såsom i exemplet ovan själv slutföra den på ett liknande sätt som den ifyllande talaren. Om man slutför konstruktionen på ett radikalt annorlunda sätt underkänner man i stället den föreslagna kompletteringen.

Att ett godkännande eller underkännande oftast följer är en följd av ett viktigt, om än ganska självklart, förhållande, nämligen att det normalt är den ursprungliga talaren som äger tolkningsföreträde till de gemensamt skapade yttrandena: "what the turn-constructional unit-in-progress will come to be remains the province of the speaker who initiated the turn" (Lerner 1989a:175).

Frågan om vem som äger rätt att bestämma en konstruktions slutgiltiga utseende kan dock i vissa fall problematiseras, exempelvis om den ursprungliga talaren talar om den person som så småningom slutför konstruktionen (se Lerner 1989b).

Till sist några ord om tvetydigheten: Det är svårt att veta om exempel 5 utgör ett exempel på "mitt" fenomen eller ej, eftersom rad 12 dels kan komplettera P:s yttrande på rad 8, dels utgöra svar på frågan i rad 10. I detta fall sammanfaller i mina ögon dock dessa funktioner.⁸ Hur man närmare bör betrakta detta fenomen låter jag vara en fråga för framtiden. Min (skenbara) tvetydighet anser jag däremot inte vara av samma art som Löffströms, då hans är en följd av rent skriftspråkssyntaktiska förhållanden medan min är en följd av yttrandets faktiska funktion.

Lerner analyserar sina konstruktioner utifrån ett deltagarperspektiv och jag återkommer därför till hur ett sådant kan utformas i avsnitt 3.

2.2 En eller flera talare

Jag tycker att det finns skäl att vara kritisk till att Löffström inte betraktar gemensamma konstruktioner på ett i grunden annorlunda sätt än makrosyntagmer konstruerade av blott en person. Han konstaterar endast att det rör sig om skilda förutsättningar, men att de förefaller att uppvisa samma mönster. Han gör heller ingen skillnad mellan dem i sin resultatredovisning. I mina ögon finns det däremot anledning att – utan att jag har undersökt saken närmare – i utgångsläget betrakta dem som olika fenomen.

Vid de tillfällen då det endast är en talare inblandad i produktionen torde nämligen den höga grad av samarbete – som avspeglar och skapar social solidaritet – vilken föreligger vid gemensamt producerade konstruktioner, vara frånvarande. Överhuvudtaget bör dessa konstruktioner vara mer okomplicerade att producera eftersom ingen gör intrång på någon annan persons talarutrymme.⁹

Ett ifyllande från samtalspartnern kan vara en socialt mildrande åtgärd eller den kan tänkas härröra ur engagemang, förståelse och/eller kunskap om en viss fråga – samt en kunskap om hur yttrandet kan fullbordas eller till och med hur den ursprungliga talaren (med stor sannolikhet) ämnat fullborda sitt yttrande (se även avsnitt 3 nedan). Lerner menar att en av de viktigaste funktioner som ett ingripande i någon annans tur har är att omvandla ett

⁸ Vilket medför att det torde vara meningslöst att skilja dem åt.

⁹ Till exempel är gemensamt producerade konstruktioner i Löffströms material en mycket ovanligare företeelse än enpartskonstruktioner.

disprefererat yttrande till ett prefererat (se Lerner 1989b). Genom att producera en del av en gemensam konstruktion tar man inte bara ansvar för sin del utan för hela konstruktionen (ibid. s. 4). En konstruktion producerad av *en* person fyller ingen av ovannämnda funktioner.

Hypotesen att gemensamt producerade konstruktioner kan härröra ur det faktum att lyssnaren anser sig veta vad den förste talaren ämnar säga ska jag försöka styrka med hjälp av några autentiska exempel:

(6) [VD2:3] Deltagare diskuterar om håret ska tvättas eller ej i samband med den stundande duschningen.

01. VB: vi tar håret på en gång va:
02. (0.4)
03. P:-> vi tar håret på en [(gång).
04. VB:-> [på en gång ja,
05. VB: a[å (.) ja]å.
06. P: [absolut.] ((eftertryckligt))
07. (1.0)

I exempel 6 är det inte nog med att VB nästan har hört hela konstruktionen (*på en gång*) innan hon själv börjar producera en identisk konstruktion (rad 4); hon har i sin föregående replik (rad 1) själv använt samma konstruktion i en tur som P med liten modifikation är i färd med att kopiera. Konstruktionen är därför i hög grad förutsägbar, vilket ger VB goda möjligheter att avsluta den. Förutsägbarhet bör vara en viktig orsak till att gemensamt producerade konstruktioner uppstår (se vidare avsnitt 3). I övrigt kan man notera den höga graden av samförstånd mellan samtalsdeltagarna, vilket till exempel manifesteras i rad 5 och 6 där båda talarna tydligt visar att de önskar att håret ska tvättas.

I följande exempel fyller VB (rad 5) i med den rimligaste avslutningen av P:s oavslutade yttrande (rad 2-3). P:s yttrande är syntaktiskt oavslutat, men man kan notera att även intonationen indikerar att någonting ska följa – yttrandet har så kallad fortsättningsintonation¹⁰. Det som däremot visar att turen i en för interaktionen relevant bemärkelse är oavslutad är att VB föreslår en fortsättning:

(7) [IVB3:2:34] VB har tidigare berättat att hennes familjemedlemmar är mycket förtjusta i att se på fotboll, en företeelse som inte intresserar henne.

01. (2.0)
02. P:-> ne:j varken per eller ja e
03. intresserade utav,
04. (0.4)
05. VB:-> fotboll?=
06. P: =(jo han e:)[jo alltså om Sverige=
07. VB: [ne(h)hej(h)
08. P: =hade vari me.
09. VB: de var intressant me.
10. P: å då >kunde man ju< se dom matcherna
11. men inte mellan (0.6) länder som man
12. inte har [nåt.

¹⁰ Frågan huruvida den intonation som kommatecknet betecknar, det vill säga jämn eller svagt stigande ton, verkligen betecknar att yttrandet är oavslutat lämnar jag här obesvarad. Såsom en hypotes utgår jag i denna uppsats ifrån att så *kan* vara fallet.

13. VB: [.H

Utifrån samtalskontexten framlägger VB en sannolik tolkning av vad det är som P inte är intresserad av. Den partiella dementi som P i sin följande tur (rad 6 och 8) producerar är heller ingen dementi av det VB sade, utan en modifiering av sitt eget tidigare yttrande – hon är faktiskt inte *helt* ointresserad av fotboll. VB:s tolkning att det är fotboll hon talar om accepterar hon däremot helt.

Exemplet visar således att det är möjligt för VB att ana vad det är som inte intresserar P, något som i sin tur ger henne en möjlighet att avsluta P:s tur.

2.3 Löffströms resultatredovisning

Huvuddelen av Löffströms avhandling är inriktad mot att utifrån det empiriska materialet upprätta kopplingskategorier (se t.ex. s. 87) samt att exemplifiera dem. Förutom hans huvudiakttagelse, att man i samtal tenderar att syntaktiskt slutföra konstruktioner, presenteras få övergripande ”resultat”. Den enda sammanfattande beskrivningen som görs i övrigt är att ge summariska angivelser för vilka konstruktioner i förledet som oftast kopplas ihop med vilka konstruktioner i efterledet. Dessa resultat tolkas sedan inte (förutom som sagt att de indikerar att samtalsdeltagarna orienterar sig mot att producera rättkonstruerade meningar).

En punkt där förbättring av Löffströms undersökning torde vara möjlig är att göra en noggrannare analys av vilka konstituentier som kombineras med varandra. Löffström presenterar nämligen sina övergripande iakttagelser endast på makrosyntagmnivå, vilket innebär att han urskiljer meningsmakrosyntagmer, meningsfragment och meningsekvivalenter (interjektions- och tilltalsmakrosyntagmer) där de två första kan vara rättkonstruerade, felkonstruerade eller ofullbordade. Genom att genomföra en mer detaljerad analys av vilka element som kombineras skulle man kanske upptäcka intressanta regelbundenheter, exempelvis huruvida det finns några begränsningar för vilka typer av konstruktioner som kan kombineras med varandra. I vilket fall som helst borde det finnas anledning att göra sin indelning utifrån finare enheter än makrosyntagmer.

3 Lerner

Gene Lerner beskriver i sin forskning i interaktionella termer hur konstruktioner fullbordas av en annan samtalsdeltagare än den som påbörjar konstruktionen. Dessa gemensamt skapade konstruktioner emergerar ur den sociala handlingsmiljö (*action environment*) som är för handen. Lerner strävar bland annat efter att fånga det han kallar *participants' syntax*, med vilket han avser de syntaktiska analyser som samtalsdeltagarna själva utför.

Med andra ord genomför Lerner sina syntaktiska analyser utifrån ett deltagarperspektiv; analysmetoderna är utformade utifrån samtalskontexten:

a participants' syntax and its description by analysts must be shaped by the situated use of language – that is, by the requirements of talk-in-interaction. (Lerner 1987b not 13)

However, because participants to a conversation (unlike linguists) must analyze every syntactic structure both within its course and within its context, the components of a participant's syntax must be described within these constraints and within the situated interests of the participants in mind. (Lerner 1991:455)

Lerner har en helt annan utgångspunkt än Löffström. Samtalets primära funktion är i den förres ögon att utföra sociala handlingar. De syntaktiska normerna ses som ett medel och inte som ett självändamål. Genom att slutföra andras yttranden utför man olika handlingar (Lerner 1987a), där syntaxen spelar en viktig roll för att kunna utföra handlingarna. Syntaxen anser Lerner dessutom formas av samtalsituationen.

Lerner kan väl med andra ord närmast ses som en företrädare för en gren av den funktionalistiska grammatiska traditionen.¹¹ Han menar att språk är en social aktivitet och att strukturer är icke-arbiträra samt tjänar kommunikativa funktioner. Strukturerna är "smidiga", skapade i stunden och de grammatiska systemen tillåter läckor.

Lerner tillhör inte den psykolingvistiska grenen av funktionalismen, vilken försöker förstå språket och språkförståelsen utifrån kognitiva processer. Han är i stället en företrädare för CA-skolan, som har hämtat sina influenser från antropologi och sociologi. Bland skolans grundtankar kan nämnas dess åsikt att språkets primära funktion inte är att meddela information utan i stället att påverka omvärlden. Samtalsdeltagare vill bland annat skapa och upprätthålla intersubjektivitet och social solidaritet. CA studerar alla medel, verbala och icke-verbala, som kan användas för att utföra sociala handlingar:

conversation analysis represents a general approach to the analysis of social action which can be applied to an extremely varied array of topics and problems (Heritage 1984:291)

Som konsekvens av det ovan sagda använder CA-forskare fintranskriberade naturliga konversationer – inget i interaktionen kan bortses ifrån a priori.

Om man jämför med den generativa grammatikens paradigm blir skillnaderna påtagliga. Exempelvis Chomsky menar ju att språkförmågan, trots att den samverkar med andra kognitiva system, är en självständig kognitiv förmåga med delvis unika särdrag – således inte en fullt ut integrerad del av en mycket vidare social handlingsförmåga. Vidare menar generativisterna att grammatiken är formell, rigid och oberoende av kommunikationssituationen som sådan.

3.1 Turtagningssystemets betydelse

Lerner beskriver hur produktionen av gemensamma konstruktioner är styrd av deltagarnas syntaktiska tolkningar av turerna. Denna förmåga att tolka har i hög grad sin grund i turtagningssystemet (Lerner 1991:442).

Överlappningar sker mycket ofta precis före ett möjligt turslut (*pre-possible completion point*), det vill säga precis före en punkt där lyssnaren tror att talarens tur ska ta slut. Att så är fallet indikerar att samtalsdeltagare är kapabla att analysera turer med avseende på deras möjliga slutpunkter. Detta är en konsekvens av en förmåga att analysera ett yttrandes form – utifrån såväl syntaktiska som pragmatiska och prosodiska utgångspunkter (Schegloff 1996). Att dessa *pre-possible completion points* även är mycket vanliga positioner för komplettering av andras yttranden (Lerner & Takagi 1999:64) visar att talare har förmåga att under pågående tur utföra såväl syntaktiska som innehållsliga analyser.

Att detta är fallet framgår av följande exempel, där den ursprungliga respektive den ifyllande talaren under samtidigt tal producerar en identisk turavslutning (rad 10 och 11). En orsak till att C kan förutsäga slutet på A:s replik är att hon utifrån tidigare fällda repliker kan

¹¹ För en närmare diskussion om olika funktionalistiska skolor och förhållandet mellan dem se Cumming & Ono (1997:113f).

sluta sig till vad det var som tog tre timmar att genomföra – hon var dessutom själv närvarande såsom kortspelare vid det tillfälle som omdiskuteras:

(8) [SÅINF1 (14.23.50):5] De samtalande kvinnorna spelar ofta kort tillsammans. En gång satt de ända till långt in på natten varför maken till en av kvinnorna blev orolig.

01. C: nä man kan ju börja [bli (rätt) ängsli.]
02. A: [nä men tänk va de går] fort när
03. man sitter å spelar;
04. C: °mm
05. A: man fattar inte <då spela vi tre spe:l;
06. (0.4)
07. C: [inte mer.]
08. A:-> [de tog (unge]fär) tre timma:r,
09. (.)
10. A: [för varje spel.]
11. C:-> [(för) varje spel,]
12. C: °ha:
13. B: >gjorde de de?<
14. A: (ba fö) att jo:: men de (.) brukar ta de:;

Jag menar att repliken i rad 11 kan fylla (minst) två olika funktioner. Den utgör en komplettering av A:s yttrande (rad 8) i form av ett i C:s ögon nödvändigt led som saknas (det vill säga saknas då C inleder sin tur) däri (notera mikropausen i rad 9). Man kan samtidigt tänka sig att C i rad 11 manifesterar intersubjektivitet och solidaritet, utifrån grundförutsättningen att det är ett självändamål att visa att man delar någon annans ”tankar” (jfr Lerner 1989b).

3.1.1 Komplexa konstruktioner

Typfallen för syntaktiskt analyserbara yttranden under produktion är, menar Lerner, olika typer av formelartade, sammansatta turkonstruktionsenheter av typen [”om” + ”så”], [”när” + ”så”] [”både” + ”och”], [”varken” + ”eller”], [”dels” + ”dels”]. Om en samtalsdeltagare hör exempelvis ett *om* förutsätter han att ett element inlett med *så* så småningom kommer att följa – han har därför möjlighet att utföra en syntaktiskt sett korrekt avslutning av turen. I mitt hittills excerperade material har jag inga exempel på gemensamt producerade konstruktioner av just den här typen. Jag återger därför två engelska exempel från Lerner (1991:445):

(9)

01. David: so if one person said he couldn't invest
02. (.)
03. Kerry: then I'd have to wait

(10)

01. R: if you don't put things on yer calender
02. (.)
03. D: yer outta luck.

If projicerar här en förlängd tur, varmed avses att nästa möjliga (egentliga) turbytesplats inte kan komma förrän ytterligare en komponent har tillfogats, exempelvis en sträng inledd med *then*. Denna *then*-inledda sträng kan emellertid inte påbörjas innan *if*-strängen (den *preliminära komponenten (PK)*) är avslutad. (Den komponent som avslutar en TKE av denna typ väljer jag att kalla *final komponent*.) Den preliminära komponenten projicerar nästa turs form och position; därmed menas inte att en ifyllande tur med nödvändighet uppträder: "the final component is projectably available not in terms of actual location, but in terms of format and possible location" (Lerner 1991:444). Det som avses är att det blir *möjligt* att producera ett yttrande som passar in som avslutning av den pågående (eller nyss avslutade) turen.

Lerner beskriver konstruktioner av denna typ med syntaktiska metoder och begrepp som är skilda från den traditionella, skriftspråksbaserade syntaxanalysens. Han vill göra sin syntax interaktionellt relevant, där TKE-byggnad ses som ett interaktionellt fenomen:

the preliminary component will be shown to be available as a formal conversation-syntactic device – one whose features cannot be described solely in traditional syntactic terms. Compound turn-constructive unit formats are participant resources in their ongoing sequential-syntactic analysis of talk-in-interaction. That is, compound turn-constructive units are syntactic structures of a participants' syntax. (Lerner 1987b:14)

Med *compound TCU (komplex TKE)* avses en turkonstruktionsenhet innehållande en preliminär komponent, som alltså måste avslutas innan den finala komponenten kan påbörjas. Komplexa TKE:n kan dock vara av de mest skilda slag och behöver inte basera sig på i traditionell mening syntaktiska förhållanden. (Däremot har naturligtvis alla komplexa TKE:n en syntaktisk form, som måste vara förutsägbar för att konstruktionen ska kunna slutföras av en annan samtalsdeltagare (jfr Lerner & Takagi 1999:55).) I Lerner (1987b och 1991) uppräknas en stor mängd olika typer. (Eftersom somliga av de nedan uppräknade konstruktionerna består av fler än en TKE väljer jag att använda termen *komplexa konstruktioner* såsom ett samlingsnamn – de ovan diskuterade konstruktionerna är en härtill hörande undergrupp.) För närmare beskrivningar av de konstruktionstyper som jag nedan räknar upp hänvisar jag dit. Viktigt att påpeka är att Lerner exempel baserar sig på ett engelskt material och att man ej kan förutsätta att samtliga dessa komplexa konstruktioner äger sina motsvarigheter (framför allt i den bemärkelsen att den finala komponenten är lika förutsägbar) på svenska. Detta kommer jag i mitt avhandlingsarbete att undersöka (eventuellt begränsar jag mig dock – t.ex. till konstruktioner som består av blott *en* TKE) samtidigt som jag söker efter nya konstruktioner av denna typ. Man kan ej heller förutsätta att en preliminär komponents slutpunkt i svenska samtal utgör en frekvent plats för ifyllande från lyssnarens sida.

Emellertid behandlar Lerner bland annat följande konstruktionstyper, varav endast den första är baserad på i traditionell mening syntaktiska förhållanden: (Plustecknet visar var den finala komponenten börjar.)

- Parentetiskt inskott: [TKE-början, inskott + TKE-slut]
- Lista (har regelmässigt tre komponenter): [2 komponenter¹² + 3:e komponent]
- Meningsskiljaktighetskonstruktion: [(ex.) "well"¹³ + meningsskiljaktighet]
- Citering: [citatmarkör + citat]
- Kontrasterande utsagor: [TKE med kontrastiv betoning + kontrasterande TKE]

¹² Visar att en lista är under produktion.

¹³ Sacks (1987 [1973]) och Pomerantz (1975) visar att turer som inleder ett invändande mot föregående talare regelmässigt inleds med vissa komponenter, oftast *well*. Lerner (1987a) visar den interaktionella betydelsen av att i meningsskiljaktighetsmiljö producera gemensamma konstruktioner.

- Klagomål inlett med nedsättande referens: [nedsättande referens¹⁴ + klagomål]
- Närhetspar i berättelse: [citerad förstadel i närhetspar + citerad andradel i närhetspar]
- Konstruktion innehållande markering av kommande PK: [markering av kommande PK¹⁵, PK + final komponent]
- Berättelse med pre-sekvens¹⁶ [berättelse-pre-sekvens¹⁷ + berättelse]
- Fråga som frågaren normalt själv svarar på: [fråga + svar som frågaren själv hade kunnat producera¹⁸]

3.2 Olika positioner för ifyllande yttranden

De ovan diskuterade kopplingarna har alla varit relaterade till den preliminära komponentens utseende. Det är emellertid så att även det kompletterande yttrandets sekventiella position kan ha betydelse för vilken funktion konstruktionen får. Jag kommer här inte att föra någon övergripande diskussion rörande de olika positionernas funktioner, men väl exemplifiera några olika positioner. Jag kommer dessutom att ge några andra kommentarer till de nedan återgivna exemplen i syfte att poängtera intressanta företeelser för att därigenom antyda hur min fortsatta forskning skulle kunna gestalta sig.

Lerner & Takagi urskiljer tre olika tillfällen då ifyllande tillägg kan produceras (1999:52):

1. Vid uppehåll i turproduceringsprogressionen
2. Efter avslutad TKE
3. Före avslutad TKE

Exempel på alla tre positioner återfinns i mitt material. Vad som emellertid kommer att framgå nedan är att det i många fall är svårt att veta vilken kategori ett autentiskt exempel tillhör.

Följande exempel visar ett avbrott i turproduceringsprogressionen, som en följd av att A inte finner det ord hon söker – C hjälper henne.

(11) [SÅINF2: (14.33.22):7] A hjälper en stor grupp äldre människor med smärre ärenden. Dessa personer har fått fylla i en enkät där de beskriver hur de vill att hjälpen ska utformas i fortsättningen. De vill generellt ha många besök, något A finner besvärligt med tanke på gruppens storlek. Hon refererar i detta exempel en viss pensionärs svar.

01. A: pt pt Å den hä mannen han hade ju prickat
 02. för verklit han .h han ville ha besök en gång i
 03. veckan han (.) ja: ,
 04. (.)
 05. A: °ja å(h)° n(h)är ja(h) läste(h) de(h) °(där)°
 06. (.)
 07. A: °ja sa ingenting ja tänkte .h° så ja har varit
 08. dit (.) två gånger en gång när ja tar upp

¹⁴ T.ex. (enligt Lerner) *Son of a bitch*

¹⁵ Egenkonstruerat exempel utifrån Lerner: *Du har två alternativ*

¹⁶ Då det gäller hela berättelser kan man som sagt inte tala om komplex TKE. Lerner väljer att kalla konstruktionen *story-constructional unit* (1991:452).

¹⁷ Egenkonstruerat exempel: *Har du hört va han gjorde*

¹⁸ Om frågaren själv svarar är den första komponenten inte en PK utan en pre-sekvens – hur yttrandet ska tolkas avgör samtalsdeltagarna genom sitt agerande (Lerner 1987b:36ff).

09. betalning å en gång när ja går me .h (0.2) med (0.6)
 10. -> °eh [eh]
 11. C: -> [°frö.]
 12. A: ja just [de,]

I detta exempel fyller C (rad 11) i A:s TKE under det att A genomför en ordsökning (*word search*). Detta är enligt Lerner (1996:261) en sekventiell position som är speciellt lämpad för ifyllande från lyssnarens sida. Ifyllandet begränsar sig normalt till det eftersökta ordet och avslutar därför i vissa fall inte hela konstruktionen: "Word searches are designed to allow entry into the turn by recipients, but specifically limit that entry to the search for the item due next" (ibid. s. 263). Följande exempel visar att Lerners iakttagelse mycket väl kan vara applicerbar på det svenska samtalsbruket:

(12) [SÅINF 1 (14.23.50):3]

01. A: =Elsie kommer du [ihåg (.) kommer du ihåg] Elsie
 02. C: [ja: den gu- (.) men]
 03. A: när vi va på: öh
 04. B: inte r-
 05. A: -> på: eh va hette hon (1.0) äh (.) .h Mona: eh
 06. C: -> Utterströms
 07. A: Utterströms begravning
 08. B: j[a:]
 09. A: [de va den] tjugonde maj:
 10. B: ja de [va de]
 11. A: [å så mycke] snö de kom

Detta exempel är i många avseenden intressant. Man kan notera att C:s ifyllande (rad 6) dröjer länge. Hon kan först bistå med den lämpliga informationen sedan hon själv har förstått vem som efterfrågas – efter att A har producerat förnamnet (*Mona:* i rad 5) är kvinnan identifierad.

När ifyllandet sedan produceras anknyter det genom sin genitivform till den konstruktion som påbörjas redan i rad 3. Hade genitivändelsen saknats hade yttrandet i stället *bara* fungerat som en hjälp till A att få fram namnet. Dock producerar C, i likhet med det Lerner säger ovan, inte mer än den konstituent som den orsökande personen är ute efter; konstruktionen avslutas av A själv (rad 7). Resultatet blir en gemensamt producerad konstruktion som sträcker sig över hela fyra repliker.

Ett stopp i turproduktionen behöver inte nödvändigtvis innebära att ett ord har "fallit bort". I vissa fall kan en konstruktion avbrytas eftersom det uppträder något annat som är viktigare att ta itu med, eller till och med utan uppenbar anledning; att det i många sådana fall verkligen saknas något i talarens yttrande, märker man av det faktum att lyssnaren anser att något fattas, vilket han manifesterar genom att föreslå en fortsättning.

En konstruktion av denna typ torde normalt räknas till kategori 2 ovan (ifyllande efter avslutad TKE).¹⁹ Den ursprungliga talaren kan anse sin TKE vara fullbordad, men han kan även av någon anledning ha avbrutit den i ofullbordat skick. Vilken av dessa möjligheter som föreligger i det enskilda fallet är mycket svårt att uttala sig om. Nedan följer ett exempel där P:s TKE i rad 2-3 knappast kan sägas vara formellt fullbordad eftersom den varken är det i syntaktiskt, prosodiskt eller pragmatiskt avseende – däremot är den de facto avslutad:

¹⁹ Den ursprungliga talarens TKE är förvisso inte formellt fullbordad men det är å andra sidan tveksamt om en fortsättning hade producerats av honom om inte den föreslagna kompletteringen hade producerats (se ex. 14).

(13) [IIIB1:1:19] P sitter på sängen. VB sätter på P ett par skor. P vill att VB ska knäppa skorna ordentligt.

01. (2.0)
02. P:-> tycke u till 'n dä ja e så himla
03. rädd att-
04. (0.6)
05. P: (nä) ren där,
06. (.)
07. P: där ja.
08. (0.4)
09. VB:-> att den åker av?
10. (0.2)
11. P: jaå [(0.2) fö då (.) ligge ja °(här)°=
12. VB: [m:.
13. P: =på golve.
14. (.)
15. VB: m:.
16. (7.0)

Från en granskning av videobandet framgår att P i rad 5 och 7 instruerar VB i hur hon bör knäppa skorna. Ur VB:s perspektiv var P:s yttrande i rad 2-3 dock inte pragmatiskt fullbordat (förvisso ej heller prosodiskt eller formellt syntaktiskt), något vi sluter oss till av det faktum att VB föreslår ett fullbordande av yttrandet som P i nästa tur godkänner. (Detta exempel visar en gemensamt producerad komplex konstruktion med parentetiskt inskott – se avsnitt 3.1.1.)

I vissa fall gissar däremot lyssnaren fel och den ursprungliga talaren korrigerar:

(14) [IIIB1:1:14] VB håller på att ge P – som är sittande på sängen – deodorant. Peter är P:s hund.

01. VB: vi ska ha lite sprut spruta här;
02. (0.2)
03. P: besprutningen;
04. (0.2)
05. VB: m:
06. (0.2)
07. P: om du drar ne behån lite mer bak.
08. VB: ↑a:,
09. VB: visst.
10. (5.0)
11. VB: så där?
12. (.)
13. P: så tack. ((eftertryckligt))
14. (6.0) ((VB sprayar P. Hunden kommer fram
15. till dem))
16. VB: 'ka Peter ha lite sprut då;
17. (1.0)
18. P:-> ne men han vill hemskt gärna ha lite .h h
19. (0.4)

20. VB:-> parfym?
 21. (0.6)
 22. P: ne hehehe
 23. P: kräm på dom där armbågarna. ((glatt och
 24. eftertryckligt))
 25. VB: jaha. ((glatt))
 26. (0.2)
 27. P: ja:
 28. (3.0)

I detta exempel förmår inte VB av samtalskontexten sluta sig till vad det är som hunden enligt P vill ha.²⁰ Hon ger ett förslag (rad 20) (notera frågeintonationen) – detta är nödvändigt eftersom hon annars inte kan utföra den önskade handlingen. Denna gång godkänner inte P VB:s förslag, utan korrigerar henne.

I de båda senast återgivna exemplen fungerar VB:s båda yttranden i kontexten närmast som en fråga, medan de till formen blott fyller i tidigare yttranden. Den stigande sluttonen i de båda exemplen stärker intrycket av fråga.

Om exempel 15 visar en turifyllnad av typ 1 eller av typ 2 ovan är jag i dagsläget oförmögen att svara på. För att komma åt detta förmodar jag att man måste göra en detaljanalys av framför allt prosodin. Ytterligare ett exempel på hur svårt detta kan vara att uttala sig om möter vi i följande excerpt:

(15) [SÅINF1 (14.23.50):4]

01. (10.0)
 02. A: hoppas ni blir varma av kaffet i alla fall
 03. C: joo[då man (blir) inte] svetti utav=
 04. B: [joodå]
 05. C: =[annat då ((skrattar))]
 06. B: [vänta bara vi kommer igång å spelar kort [()]
 07. A: [mm]
 08. mja kommer ni ihåg när vi va hos Anna-Stina (2.0) de
 09. va mellan jul å nyår nån gång ingen skulle jobbja ju
 10. -> (0.8) så vi skulle börja klockan fyra
 11. B:-> för att de inte skulle bli så sent
 12. A: ja [hh hh hh]
 13. C: [j(h)aa:]
 14. B: mm
 15. A: å så spela vi nästan hela natten (.) ja klockan va
 16. väl över tre så sa Anna-Stina nu ska ni ha frukost
 17. innan [ni åker hem hur dags] kom vi hem Louise
 18. B: [((skrattar))]

Här kan man även notera att det kompletterande yttrandet (rad 11) utgörs av en hel sats vilket skiljer det från de flesta tidigare återgivna exempel där repliken i de flesta fall har utgjorts av en nominalfras utan attribut. Jag tycker även man ska lägga märke till att yttrandet i rad 8-10 är (kan vara) syntaktiskt fullbordat. Både frågan om vilka led som kan (eller brukar) kombineras i gemensamt producerade konstruktioner och frågan om vilka skillnader som

²⁰ Man ska väl heller inte utesluta att VB i rad 20 skämtar – det är t.ex. inte otänkbart att hon har smörjt in hunden vid tidigare tillfällen.

finns mellan syntaktiskt (även prosodiskt och pragmatiskt) ”nödvändiga” och icke nödvändiga ifyllanden kommer jag troligen att undersöka närmare framöver.

Att ifyllnaden sker före avslutad TKE (kategori 3 ovan) innebär (i princip) att den utsägs under samtidigt tal. Intressant här är att det a priori bör vara ett större angrepp på den ursprungliga talarens rättigheter än i de båda andra diskuterade varianterna. Sekvenser där gemensamma konstruktioner produceras under samtidigt tal återfinns i exemplen 2, 6 och 8 ovan. Jag återger här ytterligare ett exempel:

(16) [SÅINF2 (14.33.22):3] Deltagarna samtalar om att det är mycket hälsosamt att hålla igång med någon fysisk aktivitet.

01. A: [du vet att (.) ja höll ju] på (.) arbeta till
02. ja va: (0.4) <sjuttiet år> (.) [fakti]st ja hoppa=
03. B: [°ja]
04. A: =ju in så här å [de va-] de e [ju mycke] man springer=
05. B: [Jaa] [°Ja:]
06. A:-> =å man [.h] [lee]r me (å [man håller på å hjälp-])
07. B: [.ja]
08. C: [ja]
09. B:-> [å kanske bär] å
10. lyft[er °dom å så] där°
11. A: [ja >just ja,<]
12. (.)
13. A: >å ja va ju aldri sjuk,<
14. B: Nä:: ((intresserat))

Här märker man att B:s föreslagna avslutning (rad 9-10) inte ordagrant överensstämmer med A:s egen (rad 6) – men andemeningen torde vara densamma; A manifesterar väldigt tydligt (rad 11) att hon accepterar B:s förslag. Vem som äger tolkningsföreträdet i olika fall och framför allt hur detta manifesteras är även det frågor som jag kommer att undersöka närmare.

4 Slutord

Huvudsyftet med denna uppsats är att såsom grund för min kommande avhandling diskutera teorier hos två forskare vars arbeten ligger nära mitt. Det som bland annat skiljer mig från Löfström är att han har studerat en betydligt vidare kategori konstruktioner än jag gör, men framför allt att han har gjort det utifrån en helt annan grammatisk tradition än den jag forskar inom. Den viktigaste skillnaden jämfört med Lerner anser jag vara att vi undersöker olika språk. (Lerner har förvisso själv undersökt huruvida hans iakttagelser är applicerbara på andra språk – se Lerner & Takagi 1999.)

Jag vill åter igen framhålla att Löfström själv är medveten om en mängd problem som hans metod medför, men han har så att säga inte dragit konsekvenserna av det – det är emellertid vad jag hoppas kunna göra. Som ett exempel härpå kan man nämna att eftersom prosodi på många sätt är en viktig faktor i interaktion, anser jag det vara väsentligt att undersöka dess roll då det gäller att möjliggöra (och förhindra) produktion av gemensamma konstruktioner.

Då det gäller Lerner vill jag bland annat se hur pass överförbara hans iakttagelser rörande engelsk konversation är till svensk dito. Detta innebär exempelvis en inventering av vilka

komplexa konstruktioner som svenskan äger. Naturligtvis kan även jämförelsen med engelska i sig vara av intresse.

Litteratur

- Cumming, S., Ono, T., 1997: Discourse and Grammar. I: Discourse as structure and process. (Discourse studies. A multidisciplinary introduction.). Red.: T. van Dijk. S. 112-137.
- Heritage, J., 1984: Garfinkel and Ethnomethodology. Cambridge.
- Lerner, G., 1987a: Collaborative Turn Sequences: Sentence Construction and Social Action. Opublicerad doktorsavhandling vid University of California.
- 1987b: On the Syntax of Sentences-in-progress. Paper presented at the 8th International Conference for Ethnomethodology and Conversation Analysis, Boston University.
- 1989a: Notes on Overlap Management in Conversation: The case of Delayed Completion. I: Western Journal of speech communication. Sequential organization of conversational activities. (Volym 53). Washington. S. 167-177.
- 1989b: Transforming "dispreferreds" into "preferreds": A systematic locus for preempting a turn at talk. Paper presented at the Convention of Speech Communication Association, San Francisco.
- 1991: On the syntax of sentences-in-progress. I: Language in Society 20. Cambridge. S. 441-458.
- 1996: On the "semi-permeable" character of grammatical units in conversation: conditional entry into the turn space of another speaker. I: Ochs, Schegloff, & Thompson. S. 238-276.
- Lerner, G., Takagi, T., 1999: On the place of linguistic resources in the organization of talk-in-interaction: A co-investigation of English and Japanese grammatical practices. I: Journal of Pragmatics 31. S. 49-75.
- Lindström, A., 1999: Language as social action: Grammar, prosody, and interaction in Swedish conversation. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet 46.) Uppsala.
- Löfström, J., 1988: Repliker utan gränser. Till studiet av syntaktisk struktur i samtal. Göteborg.
- Ochs, E., Schegloff, E. & Thompson, S (red.), 1996: Interaction and grammar. (Studies in interactional sociolinguistics 13.) Cambridge.
- Pomerantz, A. M., 1975: Second Assessments: A Study of Some Features of Agreement/Disagreement. Opublicerad doktorsavhandling vid University of California.
- Sacks, H., 1987 [1973]: On the preferences for agreement and contiguity in sequences in conversation. I: Talk and Social Organization. Red.: G. Button & J. Lee. Bristol.
- Schegloff, E., 1996: Turn organization: one intersection of grammar and interaction. I: Ochs, Schegloff & Thompson. S. 52-133.
- Teleman, U., 1974: Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie C nr 6.) Lund.